

Ana Geršak

Lojze Kovačič: *Zrele reči*.

Ljubljana: Študentska založba (zbirka Beletrina), 2009.

V literaturi ni vse. Obstaja samo literatura odlomkov.

Kot je tudi življenje sestavljeno iz samih drobcev.

L. Kovačič

“Bojim se premagati samega sebe do kraja, ker potem ne bi imel ničesar več,” Kovačič citira Toma Česna, njegovo citiranje pa ni brez osnove v lastnem spoznanju o nezmožnosti dokončnega spoznanja. Ni treba, da misel zajadra v vesolje, zatakne se že pred domačim pragom – spoznavanje sebe je mogoče prav zato, ker se ni mogoče spoznati. Zato beležke, zato brezkončne seanse introspekcij in samoanaliziranja. Zato nedovršnik. In datumi, ki prehojeni čas enačijo z namišljenim napredkom na poti do sebe, na “potovanju k samemu sebi”. Kot nakazuje izbrani citat k temu tekstu – Kovačiča je mogoče razlagati le s Kovačičem.

Posthumno objavljene *Zrele reči* so zasnovane kot dnevnik (prvi zapis 8. novembra 1990 in zadnji 31. decembra 2001), kot vsak žanrski presežek pa niso le naštevanje preživetih realij, temveč lovijo, dehierarhizirajo, izbirajo in s tem reinterpreterajo prebliske, ki jih porajajo (ne)pomemben dogodek, neoprijemljivost sanj in polsna, spominski val, na pol pozabljen citat, iztrgan iz izvirnega konteksta, zavest lastne nemoči in minljivosti. Vse z namenom najti trdna tla pod nogami, oporo in podporo, berge in nov par nog ter z njimi nov zalet. Si ustvarjati dom v varnem pribežališču, ki se mu reče literatura, čeprav se besedno domovanje tokrat izkaže za kaos gargantskih razsežnosti. Red ni potreben, pripovedna linija ni premočrtna – kovačičevski subjekt je fragmentaren, drobci se počasi sestavljajo v podobo (morda od tod, zaradi enotne podobe, ki se vleče skozi *Zrele reči*, uvrstitev med romane pri nominaciji za kresnika). “Pisanje zahteva pozornost; tudi če pišeš o raznovrstnosti in kaosu, moraš biti koncentriran, biti koncentriran pa se mi nikakor ne da več za

papirjem.” Donkihotski lov na notranje monologe, roka, ki skuša slediti “čisti misli”. V vrtinec se brez jasne ločnice poleg dnevniskega datiranja primešajo refleksija, esej, izpoved, memoari, opombe in pripombe, vse z istim izhodiščem, z istim pišočim jazom in njegovo zavestjo o pisanju, njegovim preizpraševanjem o smislu pisanja in kopičenja zvezkov, ki bodo pozneje stisnjeni med platnice *Zrelih reči*. Še enkrat znova in kot že tolikokrat poprej je Kovačičeva literatura prežeta z življenjem. Ali življenje z literaturo. Kajti čeprav gre še enkrat za preizkušanje in rahljanje avtobiografskega žanra, gre hkrati za žanrsko potenciranje – za naporno, mukotrpno razstavljanje pišočega, brez cinizma, brez olepševanj, celo brez zavesti o objavljenosti zapisanega; delo je ostalo nedokončano. Iz te perspektive se naključje, da je zadnji zapis nastal na zadnji dan leta (31. 12. 2001), bere kot simbolika.

Ko se je v Kovačičeva predhodna dela – ne vtihotapila, ampak zavestno izpostavila konkretna, preverljiva zunajbesedilna resničnost, je bilo to kljub vsemu v funkciji literature – življenje, kot so ga temeljito predelali in obdelali različni literarni postopki. Je sploh mogoče iti stopnjo dlje? “Vse je res, dokler ni napisano, vse je pesem, dokler je ne napišeš, vse je roman, najbolj kratkočasen in lep ali odbijajoč, dokler ga ne napišeš, vse je kot obdarovanje za božič in veliko noč, dokler tega ne opišeš, vse je smrt, dokler je ne opišeš, življenje, dokler ga ne označiš.” Označeno življenje zmeraj/že prestopa mejo med realnim in fikcijo, pri čemer ni nepomembno, kako ga označiš. Glavni imperativ Kovačičevega ustvarjalnega creda je bila vselej “resnicoljubnost”, naj se sliši še tako staromodno, želja, da bi povedal vse, kot je (bilo), brez olepšav. Ni naključje torej, da je Kovačičev literarni avtobiografski projekt tako obsežen in znotraj sebe tako kontradiktoren. Resnica je večča v izmikanju, zato niso samozanikanja nič nenavadnega. Izjava, ki jo je avtor podal v nekem intervjuju, češ da je v literaturo prelil toliko življenja, da ne more več ločiti med življenjem in literaturo, je dobila končno repliko v *Zrelih rečeh*: “Torej ne pišem o sebi – o, kako so govorice o avtobiografiji zgrešene in kičaste –, ampak pišem o tistem, kar ždi v meni.”

V procesu razgaljanja ni nikomur prihranjeno, še najmanj pišočemu, ki med polaganjem računov mimogrede obračuna še z oblastjo, narodnim profilom, piše svojo različico “človeške komedije”, le da se mu nič v njej ne kaže kot pretirano smešno, prej nasprotno. Tu ni več tistega radovednega, otroškega pogleda na svet iz prvega dela *Prišlekov*, ki široko razprtih oči gleda v svet, ne da bi obsojal, kar vidi. Nekaj se kljub temu ni spremenilo, svet se ni sestavil, tako literatura kot življenje ohranjata značilno fragmentarnost in večno nedokončanost. Drobcev pa je zmeraj več. Kovačič

pripovedovalec (ali Kovačič popisovalec) je tu starejši ("Pravzaprav živim v starosti, v tem nizkokaloričnem stanju, v katerem nimam apetita ne za užitno ne za neužitno, oboje je enako antiapetitno."), oslavljen od bolezni in kadilskih pljuč, utrujen od ljudi in od življenja, brezkompromisen in neusmiljen. Spet se spominja otroštva v Baslu, selitve v Jugoslavijo, očitkov o "nemškutarstvu", starih prijateljev in novih sovražnikov, ljubic in bežnih ljubezni, krajev, ki so bili, in ljudi, ki jih ni več, razkriva, kar je v "literaturi" zamolčal ("[T]u nisem opisal, da sem na poti v bolnišnico pobiral čike po pločniku /.../. Bilo me je sram povedati to podrobnost," v navezavi na zgodbo *Očetova smrt*); v želji po čim večji avtentičnosti lastne izpovedi pripovedovalec nenehno vrta vase in iz sebe vleče tudi tisti del, ki običajno ostaja potlačen ali zamolčan – o izkušnji vojne, ki da je "nujna" ("Vojne so potrebne. Potrebne so, da eno vojno v življenju doživiš kot otrok in drugo kot odrasel, da v njej zaradi mene tudi padeš ..."), o pornografiji ter seveda o smrti in lastnem soočanju z neizbežnim, sprva besno, nato – sprijaznjeno. "Življenje gledam z očmi smrti."

Zrele reči predstavljajo zagonetno, na trenutke skoraj mučno bralsko izkušnjo; teži jo namreč zavedanje dokonč(a)nosti zapisanega kot metafora zadnjega kamna v skrbno tlakovanem opusu, in Kovačičeva neposrednost tam, kjer se običajen pripovedovalec ustavi, pri perečih političnih temah, ideoloških (ne)opredelitvah ali intimnih izpovedih. Avtor si je za posrednika glasu za pričevanje o resnici in resničnosti svoje zavesti izbral medij, ki ga je od nekdaj najbolje obvladal – literaturo.